

Կիպրահայ

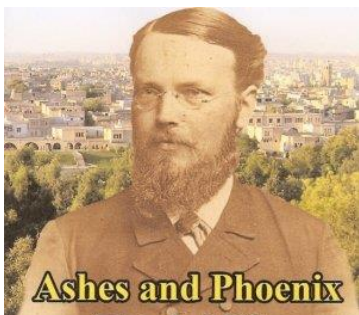
ԾԱՌԱՏՆԿՈՒՄ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՊՈՒՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

Փետրուար 16-ին, ծառատնկումի գեղեցիկ նախաձեռնութեամբ, խումբ մը Մելգոնեանցիներ եւ բարեկամներ՝ իրենց երախաներուն հետ միատեղ, համախմբուեցան ՀԲԸՄիութեան Նիկոսիոյ ակումբի տարածքին վրայ, եւ՝ անոր կից գտնուող Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան պուրակին մէջ, մէկական եղեւնիի տնկի ցանեցին, նպատակ ունենալով՝ ոչ միայն գեղեցկացնել տարածքը, այլ նաեւ առիթ մը ընձեռել հասակ առնող նոր սերունդին՝ ծառ տնկելու եւ զայն խնամելու վարժութեան: Իւրաքանչիւր եղեւնիի տնկի կրեց անունը զայն ցանող երախային թէ պատանիին: Գնահատելի ձեռնարկ մը՝ արդարեւ, որ մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց բոլորին մօտ, իր դաստիարակչական-ընկերային հանգամանքով: Վարձքերնիդ՝ կատար:

ASHES AND PHOENIX ժապաւէնի Ցուցադրութիւն

Երկուշաբթի 3 Փետրուար 2014-ին, երեկոյեան ժամը 8:00-ին՝ Նիկոսիոյ «Goethe» մշակութային Հաստատութեան սրահին մէջ, ցուցադրուեցաւ արդէն հանրայայտ դարձած ժապաւէնը՝ ASHES AND PHOENIX, համանուն մշակութային հիմնարկին կազմակերպութեամբ եւ ներկայութեամբ հայ եւ օտար հոծ բազմութեան մը:

Ժապաւէնը սարսեցնող ազդեցութիւն կը գործէ դիտողին վրայ, քանզի այնտեղ կը ցուցադրուին հայկական զանգուածային ջարդերը, որոնք տեղի ունեցած են 1895-ական թուականներուն, վերապրող որբերուն եւ այրիներուն սրտաճմրկ պատկերները, մանաւանդ Ուրֆայի եւ անոր

շրջակայ տարածքին վրայ...ապա Ցեղասպանութեան եւ Հայրենասահանումի սահաւոր պատկերները, Եոհաննէս Լեփսիուսի յամառ, հետեւողական ջանքերը կասեցնելու այս անպատմելի անմարդկայնութիւնը, իր տեսակցութիւնը Էնվեր փաշայի հետ այս գծով եւ վերջինին անդրդուելիութիւնը շարունակելու «ներքին թշնամիին» դէմ տարուող եղեռնագործութիւնը...ապա Լեփսիուսի հեղինակած վաւերագրական, փաստագրական գիրքի հրատարակութիւնը՝ Առաջին Համաշխարհային Պատերազմի օրերուն, որ կը նպատակադրէր հանրային գիտակցութիւնը արթնցնել՝ Թուրքիոյ տարածքին վրայ ապրող հայութեան վիճակին մասին, միաժամանակ դատապարտելով կատարուած Ցեղասպանութիւնը...: Հակառակ պետական եւ այլ սեղմումներուն, մեծ մարդասէրն ու հայութեան բարեկամը պիտի յաջողէր այդ կարեւոր գիրքէն 20,000 օրինակ ցրուել Գերմանիոյ հանրութեան մօտ եւ տարածել հայութեան սհռելի Գողգոթային լուրը...:

Ժապաւէնը կ'ընդգրկէ նաեւ ականատեսի վկայութիւններ, հայութեան վերածնունդը խորհրդանշող ներկայ Հայաստանէն պատկերներ, մանաւանդ՝ շարունակաբար ցուցադրուող Ծիծեռնակաբերդի յուշահամալիրի կոթողը, որպէս մեծ յուշարարը Հայոց Ցեղասպանութեան:

Նշենք որ Գերմանացի միսիոնար ԵՈՂԱՆՆԷՍ ԼԵՓՍԻՈՒՍ (1858-1926) ուսանած է ուսողութիւն (Mathematics) եւ փիլիսոփայութիւն Միւնիխի մէջ, ստանալով դոկտորական աստիճան: Այնուհետեւ, իր ամբողջ կեանքը նուիրաբերէր է ան ի նպաստ հայ ժողովուրդի արդար դատին, փորձելով արգիլել՝ Թուրքիոյ տարածքին վրայ գործադրուող հայկական զանգուածային ջարդերը, միաժամանակ հաւաքագրելով անգին վկայութիւններ եւ փաստաթուղթեր եւ զանոնք հրատարակելով յատուկ գիրքով, որ վերատպուէր է

յետագային: Իր վկայութիւնները՝ Սողոմոն Թեւիլբեանի Դատին, նպաստած են որ վերջինս ազատ արձակուէր յետ ձերբակալման Պերլինի մէջ: Շնորհիւ իր անդու ճիգերուն, բազմահազար հայեր, մեծաւ մասամբ որբեր եւ այրիներ, փրկուած են ստոյգ մահէ:

ASHES AND PHOENIX ժապաւէնը, որ կը թարգմանուի «ՄՈՒՆԻԴՆԵՐ ԵՒ ՓԻՒՆԻԿ» ոչ միայն մղձաւանջային վերյուշն է մեր պատմութեան ամենէն սեւ թուականին, այլեւ հայութեան վերածնունդի յուշարար, հայ

արդար Դատի պահանջատիրութեան տարածման նպաստող կարեւոր ազդակ՝ Հայոց Ցեղասպանութեան հարիւրամեայ տարելիցին դէմ յանդիման...եւ վերջապէս՝ տեսիլքի տէր, արդարութեան համար մարտնչած, հայ ժողովուրդի մեծ բարեկամ, ԵՈՂԱՆՆԷՍ ԼԵՓՍԻՈՒՍԻ յիշատակին արդար եւ արժանի յարգանք:

ԱԶԱՏ ԽՕՍՔ

Խմբագրական

ԷՎԿԱՆԸ ՈՉԻՆ Է

Փետրուար ամիսը յուշարարն է Վարդանանց քաջ սերունդին եւ Աւարայրի ոգիին, որով գօտեպինդ՝ Վարդանանք գերադասեցին կոռուիլ եւ, ի պահանջել հարկին, նահատակուիլ

յանուն իրենց ազգային ինքնութեան անքակտելի մասը նկատուող Լուսաւորչեան հաւատքի պաշտպանութեան, քան ապրիլ ստրուկի կեանքով եւ ենթարկուիլ Յազկերտի պարտադրած Զրադաշտութեան, ուրանալով ազգային էութիւն եւ արժանապատուութիւն...«Մահ Իմացեալ Անմահութիւն է»:

Դարեր շարունակ, Վարդանանց տուած պատասխանը՝ Յազկերտի ստրկացնող հրամանին, դարձաւ ազգային ինքնութեան հաւատարմութեան ուխտ ու երդում. «Մենք ազատ ենք մեր հաւատքը տնօրինելու ըստ մեր խիղճին: Ո՛չ մէկ բան կրնայ մեզ շեղել մեր հաւատքէն, ո՛չ մարդիկ, ո՛չ սուր եւ հուր եւ ո՛չ ալ ջուր եւ կամ դառն տանջանք»: Մա ազատ, ինքնուրոյն եւ արժանապատիւ ապրելու արիակորով կեցուածք էր, բռնութեան դէմ խոյացող անկոտորում Ոգի...:

Այս Ոգին դարձաւ Հայոց Պատմութեան երթը լուսաւորող ուղեցոյց փարոս, ապրելու ազգային կերպ ու կենսափիլիսոփայութիւն: Այս ոգիով է, որ մեր ժողովուրդը կրցաւ յարատեւել պատմութեան մէջ, արարել ու ստեղծագործել ալ, հակառակ պատմութեան դաժան արհաւիրքներուն, ընդ հուր եւ ընդ սուր, ամուր կառչած իր ազգային ինքնութիւնը ցոլացնող արժէքներուն՝ մայրենի լեզուին ու մշակոյթին, Լուսաւորչեան հաւատքին, ազգային-բարոյական իր սկզբունքներուն ու տեսլականին:

Եթէ նկատի առնենք մեր նորագոյն պատմութիւնը, պիտի հաստատենք դարձեալ, որ նոյն այս Ոգին էր որ հրեղէն ժայթքումով մը բոցկլտաց 1988-ի Փետրուարին, երբ միլիոնանոց վիթխարի բազմութիւնը հայրենի ժողովուրդին ոտքի ելաւ եւ լեցուց Երեւանի սիրտը՝ Ազատութեան հրապարակը, արդարութիւն պահանջելով Արցախի մեր ժողովուրդին, արժանանալով համայն քաղաքակիրթ աշխարհի հիացմունքին, ինչպէս զայն պիտի բարձրաձայնէին ատենին ամենէն հեղինակաւոր լրատուամիջոցները...: Ոգին՝ գերագոյն լարումով մը կարծէք, պայքարեցաւ ամէն տեսակի հարուածներուն դէմ, սկսեալ Սումգայիթի եղեռնագործութենէն մինչեւ 88-ի հայրենաւեր մեծ երկրաշարժը, որոնք թափուեցան մեր Ոգիի ամուր ծառացման վրայ, դարձան քաղաքական, տնտեսական, հոգեբանական ծանրածանր ճնշումներ, ծունկի բերելու համար Ոգին, որ ի հեճուկս ամէն ինչի, կրցաւ ռազմական յաղթանակներ ալ տանիլ մեր պատմական Արցախի մէջ եւ նոյնիսկ ազատագրել հայրենեաց հողի այդ նշխարը՝ թշնամիին երախէն, արձանագրելով միաժամանակ մեր նորագոյն պատմութեան մեծագոյն յաղթանակը...:

Նոյն այս Ոգին է, որ իրարու կը շողկապէ մեր ժողովուրդի ցանուցիր բեկորները՝ պատմութեան տուեալ մէկ պահուն, յաղթահարելով մեզ իրարմէ բաժնող ամէն տարանջատում, ինչպէս նաեւ՝ կամարելով անցեալը ներկային ու ապագային: Այդ Ոգիով է որ ժողովուրդը կը յարատեւէ պատմութեան մէջ, չի մեռնիր ան, նոյնիսկ երբ ճակատագրի հարուածները զայն հասցնեն այնպիսի խորխորատի, ինչպիսին էր Մեծ Եղեռնը: Այո՛, պայմանաւ որ այդ Ոգին մշտաբարուն է կենսալիք ապրի ժողովուրդի ամէն մի մասնիկին մէջ, ամէն մի անհատին մէջ....:

Այնքան ասեն որ կենդանի է Ոգին, կենդանի է եւ ժողովուրդը: Վկայ՝ յետ-Եղեռնեան մաքառումն ու ոգորումը մեր ժողովուրդին, որ կրցաւ արժանապատուութեամբ յաղթահարել ճակատագրի այդ մեծ փորձութիւնը եւ հասնիլ մեր օրերուն, որպէս ժառանգորդը աշխարհի հնագոյն մէկ ժողովուրդի, իր ինքնուրոյն դիմագիծով, իր ինքնուրոյն մշակոյթով ու արժէքներով, շնորհիւ ոգիի այդ կենսատրոփ ջիղին....

Այսօր, երրորդ հազարամեակի մարտահրաւէրներուն դիմաց, ունի՞նք արդեօք նոյն այդ Ոգին, որպէսզի կարենանք յարատեւել որպէս հայոց ազգ ու հայոց երկիր....թէ՞՝ տակաւ կը խամրի ան՝ նիւթապաշտութեան, եսամոլութեան, փոքրոգութեան, կեղծ ու խորթ «արժէք»ներուն անձնատուր...

Սփիւռքի մէջ, ի՞նչ վերաբերմունք ունինք այսօր, մայրենի մեր լեզուին ու մշակոյթին, մեր գիր ու գրականութեան հանդէպ, որ «ազգի ոգեկան հիմքն ու կառոյցն են, անոր յարատեւման բուն առիւտատեան դարե դար եւ անոր ինքնութեան վկայականը աշխարհի մէջ»...: Արդեօ՞ք չենք զոհաբերեր զանոնք յանուն հեշտ ու հաճելի կեանքի, կամ օտարոտի բարքերուն անձնատուր, միաժամանակ թերագնահատելով անոնց նոր շունչ ու կեանք տուող հայ դպրոցի դերակատարումը....: Արդեօ՞ք արժանին կ'ընծայենք հայ գիրքին ու մամուլին, հայ երգին ու տաղին, հայ Բառ ու Բանին, ազգային բնիկ մշակոյթին ու արուեստին....: Եւ չե՞նք նահանջեր՝ բանիւ ու գործով, կամայ թէ ակամայ, գիտութեամբ թէ անգիտութեամբ....:

Մեր երկրին մէջ ալ, որքան օտարացած կը թուին ըլլալ մեր հայրենակիցներէն շատեր ազգային մեր արժէքներէն, դուռը լայն բացած ըլլալով խորթ եւ անորակ մշակոյթի թափթփուքներուն առջեւ: Աւելին, յանուն դրամին ամենագոր, կը զոհաբերուին բարոյական սկզբունք ու նկարագիր, առեւտուրի առարկայ կը դառնան հայրենական արժէք ու սրբութիւն, բարոյական այլասերման առաջնորդելով ազգային-հաւաքական մեր նկարագիրը:

Այսօր, առաւել քան երբեք, հայրենիքի մէջ թէ սփիւռքի, կենսական նոյնիսկ ճակատագրական անհրաժեշտութիւնը ունինք Ոգիի վերաշխուժացման, վերակենդանացման, Ոգիի յեղափոխութեան, ծառանալու համար ամէն տեսակի նահանջականութեան, պարտուողականութեան, օտարամոլութեան եւ փոքրոգութեանց դէմ:

Դիպուկ է Կոստան Զարեանի խորհմաստ խօսքը. «Հայ լինելը հեշտ չէ....պահանջում է մեծ ճիգ, հոգեկան կեղրոնացում, զոհաբերութեան ոգի եւ խոր հաւատք...»:

Բարեմասնութիւններ՝ որոնցմով օժտուած էին Վարդանանք, անոնցմով էին ամրապինդ: Բարեմասնութիւններ՝ որոնք բաղադրատարրերն են Ոգիին որոշապէս:

Այս Ոգիով մենք պիտի կարենանք ամրանալ եւ ինքնամաքրուիլ, մաքառիլ ու պայքարիլ յանուն ազգային մեր արժէքներուն, իտէալներուն եւ գաղափարի վերակենսաւորման, յանուն հայրենեաց սուրբ հողի շէնացման ու պայծառացման, յանուն մեր պատմական արդար իրաւունքներու կենսագործման:

Այդ Ոգիով, այդ Ոգիի յեղափոխութեամբ, մենք պիտի կարենանք վերարժեւորել ի մասնաւորի ազգային մեր անկախութեան, ազգային պետականութեան եւ հայրենիքի խորախորհուրդ իմաստները, եւ՝ նորովի կեանքի կոչել անոնց մէջ թաքնուած ազգային-հայրենական վերածնունդի շունչը....

Այն աննկուն Ոգիով՝ որ այնքան շքեղօրէն փայլատակեց աւելի քան 1500 տարիներ առաջ Աւարայրի մէջ....Այն Ոգիին, որ իրարու կը շողկապէ Աւարայրն ու Արցախը, կը դառնայ դարերն ու սերունդները իրարու կամարող հայ ժողովուրդի գոյութեան խորին խորհուրդ եւ բուն երաշխիքն է ազգային մեր բոլոր յաղթանակներուն եւ սխրագործութեանց:

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

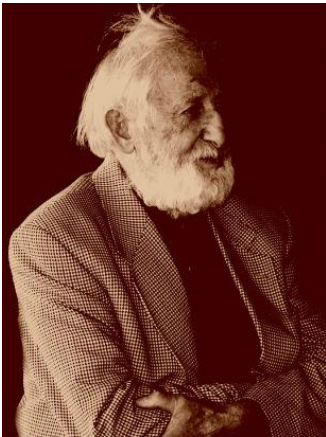
Հարցազրոյց

Հայաստանը կը հերիքի բոլորին, Հայաստանը սպառել հնարաւոր չէ. Գրիգոր Գուրգաղեան

Երբ մի անգամ հեռուստահարցազրոյցի խնդրանքով դիմեցի ականաւոր աստղաֆիզիկոս Գրիգոր Գուրգաղեանին, նա այսպէս պատասխանեց. «Երբ ես տեսնում եմ հեռուստատեսութեամբ խօսող որեւէ գլուխ, փառք եմ տալիս Աստծուն, որ դա իմ գլուխը չէ և ինչ լաւ է, որ այդ խցիկները ինձ չեն նկարահանել»: Բայց օրեր յետոյ ես, այնուամենայնիւ, երեսս պնդացրի որքան կարող էի և գնացի Գառնու իր աշխատասենեակը: Ես այդպիսի աշխատանքային սենեակ երբեք չէի տեսել՝ յատակից մինչեւ առաստաղ թղթեր, գծապատկերներ, ահռելի աշխատանքային կոյտեր: Մենք ազահաբար նկարեցինք այդ զարմանահրաշ կաղրերը, և քիչ անց նա շրջուեց դէպի մեզ և ասաց. «Ես ձեզ նկատել էի, դուք նկարահանել էք այն, ինչը ձեզ է պատկանում, այս գործերը ձեր սեփականութիւնն են, բայց ես՝ երբեք»: Ասաց ու դուրս եկաւ նախկին տիեզերական աստղագիտութեան ինստիտուտի սառնաշունչ շէնքից, որի միակ աշխատողն ու տնօրէնն ինքն էր: Սակայն օրեր անց ես առիթ ունեցայ Միլվա Կապուտիկեանի և մի շատ յայտնի քաղաքական գործչի հետ յայտնուել նրա առանձնատանը և սրտիս ուզածի չափ զրուցել մեր ժամանակի, թերևս, ամենամեծ գիտնականի հետ: Այդ զրոյցները պիտի ֆիլմ դառնան մի օր, բայց քանի այդ օրն ուշանում է, որոշեցի այդ զրոյցից մի քանի հատուած ներկայացնել յատուկ Tert.am-ի ընթերցողներին:

Հարցում – Ձեր ստեղծած Օրին-2 աստղադիտակի հնարաւորութիւնները, կարծեմ, ժամանակին մօտ 200 անգամ գերազանցում էին ուղեծրում գտնուող ամերիկեան կայաններին: Իսկ այսօր տիեզերագիտութեան ասպարեզում ո՞ր հասար Արեւմուտքը և ո՞ր ենք մենք. նույնիսկ անհեթեթ է համեմատելը:

Պատասխան – Շատ ներողութիւն, կոսմոսը կոսմոս է, բայց մենք մեր կոսմոսը կարողացանք ստեղծել՝ մեր Օրին-2-ը: Ժամանակակից աշխարհը պատկանում է կոսմոսին: Ամերիկեան սա ամենաշուտն ընկալեց: Այնտեղ շուտ հասկացան, որ կոսմոսն է բացում նոր

մտածողութեան եզերքը: Բայց ես, անկեղծ ասեմ, որ Ամերիկեան միակ երկիրն էր, որտեղից ես դատարկ վերադարձայ, ուր ես բան չգտայ նկարելու, նիւթեղէն աշխարհ էր, զգալու քիչ բան տուեց ինձ: Ընդհանրապէս, մարդ տեսնում է այն, ինչ զգում է: Ուր գնացել եմ, միշտ նկարներով եմ վերադարձել, բացի այդ երկրից: Իմ դիտողականութիւնը սուր է, ես շատ բաների կարող եմ միանգամից հետեւել, բայց ընտրողականութիւն կայ, այն միշտ կանգ է առնում լաւ բանի վրայ, որտեղ զարգացում, շարժում կայ:

Հարցում – Շատ է խօսուում Ձեր և Վիկտոր Համբարձումեանի գաղափարական առձակատումների մասին: Ի՞նչ տարաձայնութիւններ էին դրանք և արդե՞ք մնացին անյաղթահարելի:

Պատասխան – Ես նրան ասում էի, որ գետնի վրայի աստղադիտարաններն ապագայ չունեն: Երեք մետրանոց հայելիով տելեսկոպն է՛լ ի՞նչ կարող է տալ ժամանակակից գիտութեանը: Ամերիկայում և Եւրոպայում Բիւրականի պէս աստղադիտարանները վաղուց փակուել էին. գետնի վրայ մի քանի աստղադիտարան է մնացել, այն էլ գերգիզանտ տելեսկոպներով: Ընդհանրապէս, աստղադիտարանները շուտ են հնանում: Ես հասկանում էի նրա ողբերգութիւնը, նա չէր կարողանում հաշտուել այն փաստի հետ, որ իր ստեղծած աստղադիտարանն արդէն թանգարան է ընդամենը և հարկ էր կոսմոսում ստեղծել նոր Բիւրականը: Բայց նա մի անգամ ինձ ասաց, որ մի մարդն ընդամենը մէկ աստղադիտարան կարող է ստեղծել իր կեանքում: Ամէն դէպքում, Համբարձումեանը հզօր անհատականութիւն էր, ուղղակի նա չմտաւ կոսմիկական նոր էպոխա: Նա մեծ ուսուցիչ էր, դրա համար էլ ես վերջում չէի կարող համաձայնել նրա հետ:

Հարցում – Եթէ չեմ սխալուում, այդ տարաձայնութիւններով անգամ Կենսկոմն էր զբաղուում, ասում են՝ Կարէն Սերոբիչն էլ անձամբ միջամտել է:

Պատասխան – Դուք, երեւի, լաւ չգիտեք, թէ ով էր Կարէն Դեմիրճեանը և որքան ջանքեր է նա ներդրել, որ Գառնու այս կոսմիկական կենտրոնը կայանայ: Մի անգամ Կարէն Դեմիրճեանն ինձ կանչեց Կենսկոմ և ասաց. «Լսել եմ, քեզ ստիպել են պարտիական դառնալ: Էդպիսի ապուշութիւն չանես, մենք խրուել ենք, բոլ է: Դու միայն քո գործով զբաղուիր, քեզ ինչ պետք

է, ամէն հարցով քեզ կ'օգնենք»: Նա այն պետական գործիչն էր, որ շատ լաւ էր հասկանում կառավարման դատարկամիտ այդ սիստեմի էութիւնը, բայց ստիպուած էր երկակի խաղ խաղալ, որովհետեւ նրա ուշքումիտքը Հայաստանը բարձրացնելն էր, արժէքներ ստեղծելը: Նա ընդգծուած վերաբերմունք ունէր գիտութեան հանդէպ և լաւ գիտէր, որ զարգանում են միայն այն երկրները, որոնք հզօր գիտական նուաճումներ ունեն:

Հարցում – Պարոն Գուրգադեան, իսկ Կրեմլը Ձեզ երբեւէ չի՞ ցանկացել ներքաշել, այսպէս կոչուած, ռազմական թեմաների մէջ:

Պատասխան – Ես միշտ մերժում էի ռազմական թեմաները, և դիւանագիտական հրաշալի պատասխան էի յօրինել դրա համար. Ասում էի՝ «Այդ ասպարէզում այնքան շատ են խելօքները, որ իմ չլինելով ոչինչ էլ չի պակասի»: Շատ եմ ափսոսում, որ այդ գիգանտ Կորոլեովը մահացաւ դեռ վաթսունին էլ չհասած: Նա մի ամբողջ էպոխա էր: Նա ինձ ասում էր. «Գրիգոր Արամիչ, մենք ազնիւ նպատակով շրջելու ենք այս երկիրը»: Ես շատ ծանր տարայ նրա մահը, մեր յարաբերութիւնները շատ ջերմ էին: Նրա մահից յետոյ Վիկտոր Համբարձումեանն ինձ կանչեց, թէ խօսելու կարելոր բան կայ: Իսկ Համբարձումեանը միշտ ամենակարեւորի մասին լռում էր: Բայց նա Կորոլեովի հանդէպ բացառիկ յարգանք ունէր, սա ընդգծում եմ, որովհետև նա գիտէր արհամարհել, ամէն ակադեմիկոս իր համար ակադեմիկոս չէր: Ինչեւէ: Եւ նա ինձ ասաց. «Իսկ գիտէի՞ք, որ Կորոլեովը Ձեզ պատրաստում էր տանել Մոսկուա՝ որպէս իր առաջին տեղակալ»: Փաստօրէն, նրանք հանդիպել էին ակադեմիայի տարեկան ժողովին, և Կորոլեովը Համբարձումեանին ասել էր, որ ամբողջ կոսմիկականը որոշել էր դնել իմ պատասխանատուութեան տակ, որովհետև հայկական կոսմիկական ուղղութիւնը բոլորովին ուրիշ ուղղութիւն էր և շատ էր պէտք երկրին: Բայց այստեղ ամենահետաքրքիրը Համբարձումեանի պատասխանն էր եղել: Նա ասել էր, որ Գուրգադեանը ոչ մի գնով չի լքի Հայաստանը:

Հարցում – Իսկ ի՞նչն է պատճառը, որ հագուադէպ էք հարցազրոյցներ տալիս, խուսափում էք լրագրողներից, բայց չէ՞ որ այս ամէնը պէտք է յանձնել միւս սերնդին՝ կենսափորձ, փիլիսոփայութիւն ... Ապրում էք մարդկանցից հեռու, այս մենաւոր տանը...

Պատասխան – Գիտէ՞ք, գաղափարները տառապանքից են ծնւում: Իսկ առանց գաղափարների կեանքն ուղղակի չկայ: Նիւտոնը ռեակտիվ ուժի գաղափարը ծնեց, բայց երեք հարիւր տարի պահանջուեց, մինչև նրա գաղափարը «ռակետա» դարձնեն: Իսկ Նիւտոնը գիտէր, որ այդ օրը գալու է, նա գաղափարը տուել էր և իր դղեակում խաղաղ նստած սպասում էր, որ մարդկութիւնը հասնի այդ գաղափարին:

Ես մի բան յիշեցի, մի անգամ Կրեմլից գանգեցին, ասացին. «Տիւր պիտի նկարահանուի Ձեր մասին»: Իսկ ես այն ժամանակ էլ դեմ էի այդպիսի ցուցադրական բաների, բայց քանի որ ասացին, որ կը նկարահանեն երեք ամիս յետոյ, ես շատ չտխրեցի, աւելին, մի լաւ հռիշտացի՝

մտածելով, որ երեք ամիս անց կամ էշը կը սատկի, կամ իշատերը: Բայց սրանք, հակառակի պէս, ճիշդ ժամանակին եկան, ազնուօրէն եւ ասում՝ ես անգամ չնայեցի էլ այդ ֆիլմը, բայց մարդիկ ասում էին, որ ահագին հետաքրքիր ֆիլմ էր ստացուել: Բայց ես ոչ թէ ուրախացայ, որ այդպիսի ֆիլմ է ստացուել, այլ այն պատճառով, որ սա էլ վերջացաւ, էլ չեն գայ, անցաւ: Ամէն դէպքում, նրանք ինձ մի շատ հետաքրքիր հարց տուցին, ասացին՝ «Ինչպէ՞ս է հնարաւոր Ձեր կոսմիկական իտեալների պարագայում այսպիսի բնանկարներ նկարել և չտրուել ապստրակտ նկարչութեանը»:

Հարցում – Իսկապէս, շատ հետաքրքիր հարց. իսկ Դուք ի՞նչ պատասխանեցիք:

Պատասխան – Ես նրանց չասացի, իհարկէ, որ ես նաեւ ապստրակտ եմ նկարում, քանի որ այդ գործերը ես ցոյց չեմ տալիս ոչ մէկին: Իսկ պատկերածս բնանկար է, որովհետև կոսմոսը տեղով մէկ մի մեծ ապստրակցիա է և ուզում ես ծառ եւ ուզում, ջուր, սար: Նկարչութեան նկատմամբ իմ վերաբերմունքը շատ լուրջ է, ես նկարում եմ շատ արագ, բայց երկար եմ ստեղծում այդ նկարը: Պետք է իտեան լինի, կերպը պէտք է գտնուի: Այստեղ բնութիւնից ոչ մի արտանկարուած բան չկայ, թուում է՝ ինչ է, կակաչ, լեռ, բայց դա ամենեւին էլ կակաչ կամ լեռ չէ, կամ այլ կակաչ ու լեռ է: Ես Եղեռնի մասին մի շարք ստեղծեցի, էլի բոլորովին այլ մօտեցմամբ: Այստեղ կախել էի, բայց եղբայրս եկաւ ու ինձ ասաց, թէ իրարից հեռացրու, տագնապ կայ: Այո, ես Եղեռնի իմ մեկնաբանութիւնն ունէի, և դա այն հիւժուած մարմինների ու իտեղուած ֆիգուրների աւանդական տարածութիւնը չէր. կար սուր տագնապ, խորքից գալիս էր այդ ձայնը, եղբայրս ճիշդ էր:

Հարցում – Մենք նրա ներսում ենք, ինչպէս երեւում է՝ կարող ենք նաև այն ծակել և դուրս թափուել նրա միջից: Բայց Ձեր տիեզերական հայեացքը, նետուած նրա վրայ, աւելի ստոյգ կ'աւսի, թէ ո՞վ է այսօր Հայաստանը:

Պատասխան – Հայաստանը կը հերիքի բոլորին, Հայաստանը սպառել հնարաւոր չէ (Յոյց է տալիս իր նկարները և սեղանի շուրջ նստածներին): Սա է Հայաստանը: Վերջին տարիների մեր այս տեսլական վտանգաւոր է. ես չեմ մոռանում պատմութիւնը, և եկել եմ այս հետեւութեան. հայ ժողովուրդը հազարամեակներ առաջ պատմական մարաթոնի էր դուրս եկել շումերների, բաբելոնացիների, աքքադների, իտեթերի հետ, և երբ շրջում ես, նրանք չկան, սա կը նշանակի, որ մեր լինելու ժամանակն էլ անսահմանափակ չէ, մենք մեզ անմահացնելու պատճառ չունենք: Երբ Ռիչարտ Յովհաննիսեանն իր ահռելի երկհատորեակն ինձ ուղարկեց անզերէնով, ես օրուզիշեր զբաղուած էի դրանով, 18 քարտէս էր տպագրուած, անընդհատ նայում, հաշում էի. վերջում մի տեսակ չարութիւն մտաւ մէջս, ինձամբով չափեցի, թէ քանի անգամ ենք փոքրացել, և սա ամենադժուար միտքն է, որ ինձ երբեւէ այցելել է. ինչեւէ: Հայաստանի քարտէսը երբեք այսքան փոքր չի եղել, բայց մտածելու, գաղափարներ ստեղծելու գենային ընդունակութիւնները ոչ մի կապ չունեն փոքր կամ մեծ աշխարհագրութիւն զբաղեցնելու հետ:

Հարցում – Ինչի՞ց է պէտք զգուշանալ, ի՞նչը կամ ո՞վ մեզ կ'ուտի:

Պատասխան – Պիտի սովորենք մեզ կառավարել և չափաւորել: Մենք մնացել ենք մի ավի ժողովուրդ, դրսում աւելի շատ ենք, քան՝ ներսում: Սա շատ վտանգաւոր է, հաւատացէք: Մեր բնութիւնն այնպիսին է, որ մենք չպիտի ապաւինենք օտարին, չպիտի աշխարհով շատ գայթակղուենք, մենք պիտի նմանուենք միայն մեզ: Այսօր շատ ենք հեռացել մեզնից, պիտի կրկին գանք մեր կերպարին: Պատմութեան բեմին մնալու ուրիշ կերպ հայր չունի: Ես մտածողութեան կորուստ եմ տեսնում այսօր, այն խորութեան մէջ, ինչպէս հելլենական յոյներն էին սովորեցնում աշխարհին: Տեսէք, ինձ հանգիստ չէր տալիս այն միտքը, թէ ինչպէս կարող էին մեր ճարտարապետները չիմանալ հելլենական ճարտարապետութեան մասին: Եւ ես մէկ-մէկ քրքրեցի ամէն հնարաւոր բան և հայկական ճարտարապետութեան մէջ, վերջապէս, գտայ իմ փնտռած հելլենական հետքերը: Մերոնք հրաշալի էլ իմացել են այդ ճարտարապետութիւնը, բայց ստեղծել են իրենցը: Ստեղծել ենք ինքնուրոյն ճարտարապետութիւն:

Հարցում – Ձեր նշած քաղաքակրթութիւնների աւարտն էլ մի ոմն է նախապատրաստել, ցեղերի համատարած խելագարութիւններ, կարծես թէ, չեն լինում, չէ՞:

Պատասխան – Պարաշիտիստի օրինակն եմ ուզում բերել. երբ նա մի անգամ սխալուում է, իր կեանքով է հատուցում դրա համար: Սա ինչո՞ւ չի դառնում պետական դրուածք, կեցուածք, որ անշնորհք մարդը վախենայ մօտենալ պետական ապարատին: Տեսէք, պարաշիտիստը ամէն անգամ աշխատանքի գնալիս մի վերջին հայեացք է նետում իր երեխաների, իր կնոջ վրայ, չգիտի ո՞նչ կը մնայ, թէ՞ ոչ: Մենք չենք սովորել խոշոր, չափազանց ուժեղ իրադարձութիւններից հետեւութիւններ անել և դարձնել կեանքի նորմ, գործելու չափանիշ: Եթէ այդպէս վարուենք, ինչպէս այդ պարաշիտիստը, ապա այսպէս չի լինի, հաւատացէք: Ես տեսել եմ մարդու, ով 5 հազար թոփչք է ունեցել, ուրեմն նա և ոչ մի անգամ չի սխալուել: Եւ գիտէ՞ք նա ինչ խաղաղ դէմք ունէր: Հանդիպում կայ, որ դաս է, դպրոց. այդ հանդիպումներից գլուխդ կախ ես միշտ վերադառնում, այդ մարդ-իրադարձութիւնները ստիպում են քեզ լռել, մտածել: Ես կաշկանդուել եմ, պապանձուել եմ, երբ Վիլեամ Սարոյեանի հետ եմ եղել: Ես տարիներ շարունակ մնացել եմ այդ գրոյցի մէջ: Երբ Կորովեովը, Կելդիշը հեռացան կեանքից, ես ամայացայ:

– Երկար ապրէք, որովհետեւ իմ կեանքի ամենաերջանիկ գրոյցն էլ, թերեւս, սա էր, խոնարհում եմ Ձեր առջև ...

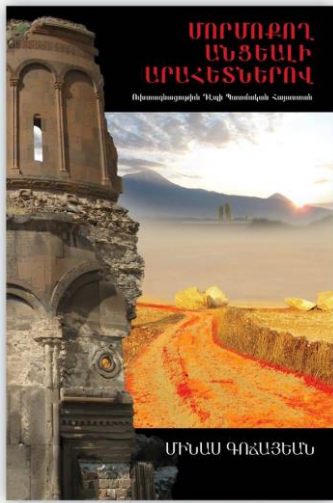
Հարցազրոյցը՝ Վարդուհի Սիմոնեանի

Գրական-Մշակութային

ՄՈՐՄՈՔՈՂ ԱՆՅԵԱԼԻ ԱՐԱՀԵՏՆԵՐՈՎ ՌԻՏՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ահա գիրք մը՝ ընթերցողի սեղանին, որ մերթ կը յուզէ, մերթ կը խռովէ, մերթ կը զգաստացնէ եւ մանաւանդ կը մղէ նորովի արժեւորելու մեր ներկան ու ապագան, նորովի մտածելու մեր հին ու նոր վերքերուն մասին՝ ա՛լ քարացած, կոշկոռ կապած կաղապարներէն ու կարծրատիպերէն ձերբազատ.....: Գիրք՝ որ կը կարդացուի յափշտակութեամբ, շնորհիւ հեղինակին՝ Դոկտ. Մինաս Գոճայեանի պատմելու հեզասահ ոճին, կենսատրոփ շունչին, պատմական լայնահորիզոն ընդգրկումին, որով ներկան եւ պատմական անցեալը կ'ընդելուզուին, կը դառնան մէկ միաձոյլ ամբողջութիւն, անցեալէն դէպի ներկայ եւ ապագայ...

Հեղինակը հարազատ շտաւիղն է՝ հայրենահանուած տարագիր արեւմտահայութեան մնացորդացին, որոնք իրենց կորուսեալ հայրենի տան մխացող կարօտով շունչ պիտի տային իրերայաջորդ սերունդներու հայեցի դաստիարակութեան, սփիւռքի օտար ավերումն վրայ: Կարօտ՝ որ կը դառնար հեղինակին եւ շատերու համար ալ, այրող մղձաւանջ, կիզող մտասուեռում, մորմոքող

երագ՝ սեփական աչքերով տեսնելու այն նուիրական վայրերը, ուր հազարամեակներ ապրեր էին իրենց պապերն ու ապուպապերը, կերտեր ու արարեր էին, շէնցուցեր ու ծաղկեցուցեր էին: Սա պիտի ըլլար ուխտագնացութիւն՝ սեփական արմատներու որոնումով, ինքնաճանաչման խոր մղումով եւ ազգային վերամկրտութեան սրբազան տենչով....

Եւ ահա քայլ առ քայլ, պահ առ պահ, հեղինակը մեզ կ'առաջնորդէ դէպի պատմական Հայաստանի երբեմնի հայաբնակ գիւղերն ու քաղաքները, շէներն ու աւանները, լեռներն ու հովիտները՝ մորմոքող անցեալի արահետներով, միասին մղկտալու մեծ կորուստին առթած ցաւով, միասին զայրանալու կատարուած ահաւոր անարդարութեան հեղինակներուն դէմ, միասին վերապրելու պատմութեան խռովալից իրադարձութիւնները, կատարելու տանջալից հարցադրումներ եւ խորհրդածութիւններ եւ փորձելու քիչ մը աւելի լաւ ճանչնալ մենք զմեզ, մեր ներկայ իրավիճակը, որպէս հայ ու տարագիր հայ, որպէս ազգ ու հայութիւն:

Այսպէս, հեղինակին հետ կարծէք մենք ալ միասին կ'այցելենք Մուսա Լեռ եւ անոր հայկական Վազրֆ գիւղը, կ'երթանք միասին իր պապերու ծննդավայրը՝ Չորք-Մարգպան, Սիհուն գետի վրայով կը հասնինք Ատանա, կ'այցելենք Անարգարա եւ Լեւոնի բերդերը, «Քոզանուած» Սիսի Կաթողիկոսութեան փլատակները, կ'երգենք ի խորոց սրտի Ատանայի եղերերգը՝ «Կոտորածն անգութ...», ապա կը բարձրանանք Տաւրոսի վեհապանձ

լեռնաշղթան, երթալու համար Կապադովկիա, Կեսարիա, Թումարգա, Եվերէկ, միաժամանակ հաղորդակից ըլլալով այդ վայրերուն հետ կապուած հայոց պատմութեան յաճախ տխուր, ողբերգական, երբեմն ալ հերոսական անցքերուն հետ...: Հեղինակին հետ մենք ալ յատուկ ակնածանքով կը խոնարհինք յատկապէս Զէյթունի քաջերու յիշատակին առջեւ, սքանչանալով անոր լեռնային հիասքանչ բնութեան, անապական օդ ու ջուրին: Եւ ամէն անգամ՝ հալածական հարցումը՝ «Ինչո՞ւ այս հայագուրկ պատկերն է մեր շուրջ»...: Ապա՝ Մեծ Հայք, բուն Արեւմտահայաստան՝ Խարբերդ, Բալու, Հաւաւ, Մուշ...:

Կը կիսենք իր խորհրդածութիւնը. «Շատ, շա՛տ բան կայ տեսնելու, դիտելու, շրջելու, քար առ քար, թուփ առ թուփ, գիւղ առ գիւղ հանդիպելով հաղորդակցուելու մեր անցաւորներու հոգիներուն հետ...: Եթէ կ'ուզես բան մը հասկնալ այս ուխտագնացութենէն եւ նուագագոյն չափով կշտանալ, նուռ մաքրողի մը պէս կեղուելէ ետք արնագոյն պտուղը, պէտք է համբերութեամբ հանես հատիկները իրենց թափանցիկ տոպրակիկներուն մէջէն եւ զգոյշ ըլլաս որ ոչ մէկ հատիկ վրիպի աչքէդ...Արեւմտեան Հայաստան մէկ անգամ ուխտի գացողը եօթը անգամ պէտք է կրկնէ զայն»:

Որքան սրտակեղեք ապրումներ կը կիսէ ընթերցողը հեղինակին հետ, երբ ամէն քայլափոխին թրքացած հայու մը կը հանդիպի ան, «հայու բեկորներ» կը տեսնէ շարունակ: Նոյնքան սիրտ բզբտող են, նաեւ զգաստացնող՝ անդրադարձումի պահերը... Կարսի միջնաբերդին մօտ, օրինակ, հեղինակը կը խորհրդածէ ճշմարտացիօրէն. «Ձեռքէ ձեռք անցած քաղաք մը եւս մեր դժխեմ պատմութեան հոլովոյթին մէջ: Միասնականութեան պակաս՝ ու ըսենք, եսակեղրոնութի՛ւն որակենք թէ անհանդուրժողութիւն պիտակաւորենք սելճուքեան արշաւանքներուն նախորդող եւ բիւզանդական խարդաւանքներով լեցուն այս ժամանակաշրջանի մեր «թագաւորիկներու» կեղրոնախուսութիւնը»:

Մորմոքող անցեալի արահետներով, կը շրջինք դեռ՝ Հայաստանը Հայաստանէն բաժնող Անիի աւերակ դարձած եկեղեցիներուն մէջ: Ա՛յն Անիին, ուր «ամէն քար ու պատ զրոյց մը ունի, ամէն շէնք՝ պատում մը, որուն արմատները մխրճուած են պատմական անցեալի խորքերը»: Եւ ինչպէ՞ս չձայնակցինք Մինաս Գոճայեանի հետ, եւ չկրկնենք իր ընդվզումի արդար եւ խարագանող խօսքերը. «...Որքան պիտի ուզէի տասը դար ետ երթալ ժամանակի խողովակին մէջէն, հասնիլ Բագրատունիներու Կարսն ու Անին, մտնել անոնց միջնաբերդերէն ներս, հասնիլ Աշոտ, Գագիկ ու Սմբատ արքաներուն, պնդել ու աղաչել որ դիմադրեն, պաշտպանեն, միանան, ձեռք ձեռքի տան ու մանաւանդ չլսեն պիղծ Բիւզանդիային, ապա քաշել Անին ծախող Պետրոս Գետադարձի ու Վեստ Սարգիսի օձիքներէն ու արտորել զանոնք Հայաստան աշխարհէն...»:

Ուխտի կ'երթանք դեռ պատմական Վարագայ վանք, որմէ միայն փլատակի մնացորդներ կը յամենան ներկայիս, ուր դարերու խորքէն տակաւին մեզի կը հասնի Խրիմեան Հայրիկի պատգամ-ձայնը ուղղուած իր թոռնիկին. « Ես քեզի ա՛յս հողին հետ պիտի ամուսնացնեմ»: Կա՞յ աւելի հզօր ու խօսուն պատգամ-պատկեր, որ այնքան համահունչ ըլլայ հեղինակին եւ մեր ալ ապրումներուն հետ...»

Ապա՝ «ծիծաղախիտ Վանայ ծով», ուր հեղինակը կը վերամկրտուի անոր սրբազան ջուրերուն մէջ, այնուհետեւ՝ Աղթամար ու Ս. Խաչ, Տիարպէթի ու Ս. Կիրակոս, Ուրֆա ու Այնթապ, Հռոմկլայ ու Ճիպին, եւ ամէն տեղ՝ հայոց պատմութեան ու մշակոյթի նշխարներ, հայկական արձանագրութեանց հետքեր, խորհրդանիշներու բեկորներ....որոնք որպէս պատմութեան «կրակէ շապիկ», յուշարարն են այդ հողերու բուն սեփականատիրոջ ինքնութեան....

Եւ պիտի զարմանա՞լ արդեօք, երբ իր ուխտագնացութեան ընթացքին, Մինաս Գոճայեան յաճախակի պիտի հանդիպէր նաեւ թուրքիացի թուրք, քիւրտ թէ այլազգի ազնիւ մարդոց, որոնք կարծէք կը հասկնային իր ցաւը, մեր ցաւը, եւ անկեղծօրէն կ'ըսէին. «Բարի եկած էք ձեր տունը», նոյնիսկ՝ «Եկէք, շէնցուցէք, դուք ալ շահեցէք, մենք ալ», Կարսի մէջ....

Գիրքի աւարտին, կորուստի ահաւորութեան զգացումէն անկախ, բազում հարցականներ կը ստեղծուին մտքիդ մէջ, կապուած թրքացած հայերուն եւ թուրքիացի պարզ ժողովուրդին հետ երկխօսութիւն ձեւաւորելու խնդրին շուրջ, Հրանդ Տինքի օրինակով հող պատրաստելու հարցին շուրջ, մանաւանդ որ «Թուրքիան այսօր նստած է հրաբուխի վրայ, որ կրնայ պայթիլ որեւէ ժամանակ, եթէ աշխարհաքաղաքական նոր նախապատուութիւններ յառաջանան գերհզօրներու մօտ», ինչպէս կը գրէ ան իր գիրքի նախաբանին մէջ....Տակաւին, հայաթափուած Արեւմտահայաստանի վերազարթնած մորմոքը քեզ կը ստիպէ վերարժեւորելու ներկայ Հայաստանի նշխար-պատառիկը, նոր որակ ու թափ տալու անոր հզօրացման ուղղուած մեր ճիգերուն, աչքի լոյսի պէս դողալու անոր վրայ, որպէսզի ան ալ չարժանանայ Արեւմտահայաստանի դժին բախտին....Եւ վերջապէս, գիրքի ընթերցումը կը դառնայ ինքնաճանաչման, ինքնաքննութեան եւ ինքնագնահատման ուժեղ պատգամ, զգաստացման կոչ՝ անցեալէն դէպի ներկան ու ապագան....:

Խորապէս ուսանելի այս գիրքին համար, սրտագին կը շնորհաւորենք անոր հեղինակը՝ վաստակաւոր կրթական մշակ, խմբագիր, հրապարակագիր եւ գիրքերու հեղինակ՝ Դոկտ. Մինաս Գոճայեանը, իրեն մաղթելով ստեղծագործական բեղուն, արդիւնաշատ եռանդով լեցուն դեռ երկար եւ արեւաշատ տարիներ: ՎԱՐՁՔԸ՝ ԿԱՏԱՐ եւ

ԳՐԻՉԸ՝ ԴԱԼԱՐ:

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Տեսակէտ

Արաբական Ազգայնականութիւն, ԹԷ՝ Քաղաքական Իսլամականութիւն

Պարոյր Աղպաշեան, Պէյրութ

Արաբական-իսլամական աշխարհը մերթ կ'եռայ, մերթ կը բռնկի իր ներքին տանգապներուն մէջ, բայց ոչ միշտ ու բոլոր պարագաներուն «յեղաշրջում»ներ կատարելու դիտաւորութեամբ, այլ՝ գրգռիչ ազդեցութեան տակ գտնուելով արտաքին միջամտութիւններու լարախաղացութեանց:

Տիրահոշակ «բեմադրիչ»ը այս վերիվայրումներուն, աւելի ճիշդ՝ հիպօթերիկ պոռթկումներուն ու ցնցումներուն, կը հանդիսանայ ամերիկեան-արեւմտեան ամուրը, որոշապէս սիոնական նեցուկով:

Դժբախտաբար, արաբական երկիրներէն շատեր, «բռնապետական» իրենց երկարամեայ փորձով, վայելելով ամերիկեան-արեւմտեան գերպետութիւններու հովանաւորութիւնը, միայն աւերներ գործեցին, ժողովուրդը կեղեքեցին, ազատութիւնները բռնաբարեցին, հասարակութիւնը տարանջատեցին:

Արտաքին դարանակալ ուժերը, շատ լաւ գիտէին, որ «արաբական գարուն»ները այլեւս անխուսափելի են այդ երկիրներուն (օրինակ՝ Թունուզ, Եգիպտոս, Եմէն, Լիպիա) համար, հետեւաբար, երէկուան իրենց «դաշնակից»ներէն հեռացան, լքեցին զանոնք, ձգելով որ իւրաքանչիւր երկիր տապալակի իր անզսպելի եւ անվերջանալի հոգերուն եւ աղէտներուն մէջ:

Յաջողեցան իրենց գիտակցուած դաւադրութեան մէջ, որովհետեւ մինչեւ օրս, ինչպէս Իրաքը, այդ երկիրները կը գտնուին անապահովութեան եւ ահաբեկչութեան մահացու աքցաններուն միջեւ:

Մուրիան, որ կը կարծուէր յաջորդ «պատառ»ն էր, ոչ միայն կրցաւ դիմադրել, այլեւ՝ ուժգնապէս հակազդել արտաքին ոտնձգութիւններուն, անշուշտ, ի գին ահաւոր քանդումներու, հազարաւորներու սպանութեան, շուրջ 3-4 միլիոն տեղահաններու ու փախստականներու:

Մակայն, ինչո՞ւ էր այս արկածախնդրութիւնը եւ ինչի՞ կրնար ծառայել, այնքան ատեն որ դառն փորձառութիւնը կար, գէթ Աֆղանիստանի եւ Իրաքի, վարկաբեկելու Ամերիկեան եւ իր գործընկերները, առաւել զիրենք մխրճելու մութ եւ երկար փապուղիի մը մէջ:

Պատասխանը պէտք է փնտռել, առաւելաբար, անոր մէջ, որ՝ ամերիկեան-սիոնական գոյգը հաւատացած էր բան մը փոխել արաբական-իսլամական աշխարհին մէջ, մանաւանդ որ այդ փորձը յաջողած էր Ծոցի կամ նաֆթի երկիրներուն մէջ, ուր թագաւորութիւններ եւ իշխանութիւններ կը մնային անսասան (՝), բարեկամութիւնին ամրացնելով Ամերիկայի եւ Արեւմուտքի հետ, իսկ Իսրայէլն ալ «գոհ» ձգելով այդ ռազմավարութենէն:

Բաց աստի, մեծապետական երկիրները համոզուած էին, որ Սուրիան «զգեստնել»ով, Իրանի Իսլամական Հանրապետութիւնը կ'անկիւնաւորուի, սակայն, նկատի ունենալով որ շրջանային այդ ուժերը այդքան ալ դիրքին կու չեն երթար, երբ իրենց զօրավիճ են նոյնքան գերհզօրներ, ինչպիսին են՝ Ռուսիոյ Դաշնութիւնն ու Չինաստանը:

Ամերիկան ուրիշ իսայտակառութեան մը եւս դիմեց, երբ զօրակցեցաւ իսլամական ծայրայեղական շարժումներուն, օրինակ՝ Եգիպտոսի մէջ անոնց իշխանութեան հասնելուն չընդդիմացաւ (նոյնիսկ քաջալերեց), Սուրիոյ մէջ ալ անոնց օժանդակեց՝ նիւթապէս թէ զինապէս:

Ո՞վ՝ ով, գոնէ Ամերիկան շատ լաւ կ'ըմբռնէր, թէ այդ շարժումները, իրենց բրտութեամբ ու ստելավառութեամբ, «2001 Սեպտեմբեր 9»ը կազմակերպեցին ու մինչեւ օրս, Աֆղանիստանի մէջ թէ այլուր, թիրախ կը դարձնեն ամերիկացիներ եւ, ուշ թէ կանուխ, յետ-Սուրիա, անոնք պիտի շարունակեն «սատանայ»ները հալածել:

Ի հեճուկս այս բոլորին, Ամերիկա շարունակեց (եւ ինչ որ տեղ տակաւին կը շարունակէ) իր ապամարդկային ու հակաժողովրդային ապիկար վարքագիծերը, յատկապէս Միջին Արեւելքը ապակայունացնելու ստորնութեամբ:

Նպատակը. արաբական ազգայնականութիւնը կամ ազգային արաբականութիւնը փոխարինել իսլամական քաղաքականութեամբ կամ քաղաքական իսլամականութեամբ:

Կը թուի թէ՝ Ուաշինկթըն, իր այս ռազմաքաղաքականութեամբ, արաբական ազգայնականութիւնը կ'ուզէ փշրել, շոգիացնել, որովհետեւ անիկա շատ աւելի վտանգաբեր է իրեն համար, քան քաղաքական իսլամականութիւնը:

Այլ իօսքով, Ամերիկան ինքզինք շատ աւելի ապահով կը զգայ զուտ իսլամամետ կամ իսլամաուղի արեւելումով, որուն «դրականութիւն»ը զգացած է նաֆթի երկիրներուն մօտ, մինչ կը սարսափի արաբական ազգայնականութենէն, որ կրնայ լեռներ շարժել:

Ամերիկան շատ լաւ կը հասկնայ, որ կրօնքը զօրաւոր ուժ է, համայնքը՝ զենք, հաւատքը՝ անյաղթահարելի, բայց նաեւ գիտակից է, որ ազգայնականութեան գաղափարները եւ անոնցմէ ներշնչումները ու ներշնչողները շատ աւելի սկզբունքային եւ անտեղիտալի են:

Եթէ կը վախնայ առաջինէն, ապա ԿԸ ՍԱԲՍԱՓԻ երկրորդէն, մանաւանդ արաբական տարբերակներէն, որոնք իրեն նետուած մնայուն ձեռնոցներ են, ամենուրեք սպառնալով անոր գոյութեան, յատկապէս երբ ամերիկեան անյագ ախորժակները կը մնան տիրապետող գործօնները միջին-արեւելեան նաֆթային աղբիւրներուն:

Պէտք չէ մոռնալ, որ այս շրջանցումներուն ու մօտեցումներուն մէջ, Իսրայէլ գլխաւոր «իծային» մղիչ ու հրահրիչ ուժն է, առաջին հերթին արաբական-իսլամական աշխարհը տկարացնելու, երկրորդ՝ զանոնք ստրկացնելու, անշուշտ, եթէ Ամերիկան կարենայ իր սադայլէան քաղաքականութեան մէջ յաջողիլ:

Ամերիկացիներու մտքին մէջ, միշտ առկայ է նաեւ թրքական մոտելին օրինակը, ուր իսլամական վարչաքաղաքականութիւնը գերակշռող է՝ իր պետականութեամբ, նախագահութեամբ, կառավարութեամբ, ինչպէս նաեւ՝ խորհրդարանով ու բանակով:

Ուրեմն, ինչո՞ւ չդիմել այդ փորձութեան, հոգ չէ թէ բաժանումներ ու պառակտումներ առաջանան, միջհամայնքային կոիւներ ծագին, միջպետական ճակատումներ ստեղծուին:

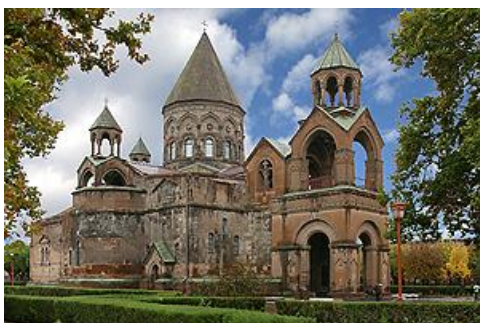
Հարցումներուն հարցումը այն է, որ նման ծրագիր մը կրնա՞յ յաջողիլ, երբ՝

- Ամերիկան իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ կը շարունակէ ձախողիլ, նոյնիսկ պարտութիւն կրել
- Ամերիկայի նկատմամբ ատելութիւնը եւ ոխը աւելի կը խորանան ու կը տարածուին
- Ժողովուրդներ (իմա՝ արաբներ) աւելի կը կառչին իրենց ինքնութեան եւ էութեան

Պատասխաններուն պատասխանը՝ ո՛չ, այնքան ատեն որ ժողովուրդներու մէջ ազգայնականութիւնը լոկ զգացում չէ, այլ՝ շօշափելի իրականութիւն, զոր ոչ մէկ ուժ կրնայ նուաճել, ի հարկին՝ ուշ կամ կանուխ, մեղմ կամ սուր յաճախականութեամբ, բայց, անպայմանօրէ՛ն հասնելու անոր:

ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՊԱՏԱՆԴ Է

Հեռու աշխարհիկ հարստութիւններէ, կեդրոնանալ եւ նոյնանալ ժողովուրդի ցաւերուն եւ կարիքներուն հետ:

Այսու մեր համեստ յօդուածով կոչ կ'ուղղենք մասնաւորաբար մեր բարձրաստիճան եկեղեցականներուն, որոնք կոչուած են առաջնորդութեան եւ ղեկավարութեան. քանդեցէ՛ք ձեր գոռոզացեալ հոգիներուն ամբարտաւանութեան պատը եւ խոնարհ հոգիով մօտեցէ՛ք ժողովուրդի խաւերուն :

Ծախեցէ՛ք ձեր ադամանդակոտ մատանիներն ու խաչերը, «Պէնթի»ներն ու «Մերսէտէս»ները եւ տուէ՛ք աղքատներուն ու կարօտեալներուն, եթէ իսկապէս կը հաւատաք Աւետարանի սրբազան նուիրական պատգամին. «Երանի՛ աղքատներուն, որովհետեւ անոնք պիտի ժառանգեն երկինքի արքայութիւնը»: Արդ, թող ձեր աղքատութեան ուխտը առաջնորդէ ձեզ՝ ձեր նիւթական յանձնառութեանց մէջ. հոն ուր ձեր զանձն է, հոն է նաեւ ձեր սիրտը:

Ահաւասիկ այս սկզբունքներով առաջնորդուող եկեղեցականն է մտատիպար անձը, որ պիտի առաջնորդէ իր ժողովուրդը հոգեկան խոյանքներու եւ պատասխանատուութեան բարձր իմացումներու:

Անտարակոյս, հոգեւոր կամ կրօնաւորական կեանքի ապրումին մաս կը կազմէ Աղքատութեան Ուխտը: Աղքատութեան հաւատարիմ պահպանումով կը ծաղկի հոգեւոր կեանքը եւ կը փրկէ ենթական վերահաս կործանումէ:

Արդի քաղաքակրթութիւնը այնպէս մը մեքենացուցած է մարդը, որ ան իրեն համար զբաղումի առարկայ դարձուցած է միայն ստամոքսի, դիւրակեցութեան եւ կեանքի վայելքին ապահովութիւնը:

Ո՛չ միայն ճարտարարուեստի եւ տնտեսագիտութեան ասպարէզներուն մէջ, այլ նաեւ մեր կրթական եւ կրօնական հաստատութիւններու բոլոր աշխատանքները ուղղուած են ընդհանրապէս միայն նիւթական պայմաններու ստեղծումին, պահպանութեան եւ տիրապետութեան:

Հարուստ ըլլալու մտասեւեռումը գրաւած է մարդուն կազմախօսական կառուցուածքին ամբողջ գործունէութիւնը եւ փոշիացուցած անոր ազնիւ հոգեւոր հակումները, բարոյական բարձր անշեղ սկզբունքները:

Եկեղեցականներն ալ որպէս մէկ մասնիկը այս ընկերութեան, նոյն ինքն այդ ընկերութեան ծնունդ, միջոցներու մէջ խտրութիւն չեն դնէր այսօր հասնելու իրենց նիւթական յաջողութեան, արհամարհելով եւ խախտելով ամէն տեսակի բարոյական սկզբունքներ:

Դժբախտաբար բարոյական այս փլուզումին աղիտաւոր հետեւանքներուն բերումով է որ մեր եկեղեցականները կը զբաղին «բիզնէս»ներով, (օֆշորային դրամական հաշիւներ, ադամանդագործութիւն, հողատարածքներու եւ ազարակներու մշակում, ջրատարներու սեփականութիւն, առեւտրական զանազան գործառնութիւններու մասնակցութիւն, յայտնի փողոցներու եւ շրջաններու մէջ թանկարժէք բնակարաններ, եւ վերջապէս սակարանի աժեթութիւններու «վարպետ» հմտութիւն):

Մեր մտահոգութիւնները այսօր այդքան ալ դաւանաբանական կամ աստուածաբանական չեն, որքան կազմակերպչական: Պե՞տք է լռել այս բոլորին դիմաց, երբ ժողովուրդի կրօնաբարոյական եւ հասարակական ծով կարիքները կը մնան անպատասխան հայ հոգեւորկանութեան կողմէ:

Ո՞վ կրնայ յայտարարել այսօր՝ որ Հայց. Եկեղեցին պէտք չունի բարեկարգուած եկեղեցականութեան մը, որ գիտակից է իր կոչումին: Արդարամիտ եւ նուիրեալ եկեղեցականութիւն պատրաստելու կարիքը միշտ ալ շեշտուած է մեր ժողովուրդին կողմէ: Աւա՛ղ, սակայն, ձուկը գլուխէն հոտած է եւ հասած պոչին, ինչպէս հայկական առածը կ'ըսէ, եւ մենք ձեռնածալ կը դիտենք այս բոլորը սառն անտարբերութեամբ:

Այսօրուան մեր եկեղեցականութիւնը մեզի կը յիշեցնէ ԺՁ. դարու Եւրոպայի մէջ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ վիճակը, որ պատճառ դարձաւ Լուտերական շարժումին: Ապականութիւնը,

նիւթապաշտութիւնը եւ տգիտութիւնը ահռելի չափանիշերու հասած են մեր նուիրապետական հաստատութիւններէն ներս: Այսօր մարդիկ եկեղեցական կ'ըլլան գործածելով ամէն տեսակի լծակներ (կաշառք, զօրաւոր պաշտպանութիւն հարուստի կամ կազմակերպութեան կողմէ, յանդգնութիւն եւ քծնանք):

Բարբերը այնքան ապականած եւ թուլցած են որ ահազանգային վիճակ մը ստեղծուած է Եկեղեցոյ կեանքէն ներս: Անհրաժեշտ է որ անմիջապէս հնար մը գտնենք այս ամօթալի վիճակէն դուրս գալու համար, որպէսզի հայ եկեղեցականութիւնը անսակարկ վճռակամութեամբ նորոգէ իր ուխտը՝ հանդէպ իր Եկեղեցոյ եւ իր ժողովուրդին:

Թերեւս ժամանակն է որ Հայց. Եկեղեցոյ ծոցէն ծնի նոր Նիկողոս Լոյոլայի (հիմնադիր Ժեզուիթեան Միաբանութեան, 1491-1556) նման բարեպաշտ եւ զինուորական ոգիով նուիրեալ եկեղեցական մը, որ յեղաշրջէ Եկեղեցոյ ներսիդին գոյութիւն ունեցող ապականութիւնը, եւ Եկեղեցոյ սպասաւորութիւնը հասցնէ բաղձալի նոր բարձունքներու:

Քահանայական պաշտօնի ըմբռնումը մեր նախնեաց մօտ հասած էր այնպիսի անթերի գաղափարականի մը, որ բացառիկ պատիւ կը բերէ մեր հայ վարդապետներու հաւատքին եւ զիտակցութեան: Ո՛չ թէ այնպէս ինչպէս կը տեսնենք այսօր, երբ մասնաւոր շահերէ եւ նկատումներէ տարուած՝ հոգեւոր պաշտօնի կը բարձրացնեն այնպիսի անձինք, որոնք ո՛չ մէկ պատրաստութիւն ունին այդ սուրբ պաշտօնին համար:

Ինչպէս միշտ կը շեշտենք, եկեղեցականութիւնը ընդհանրապէս նկատուած է ասպարէզ «բիզնէս» հասկացողութեամբ. ասպարէզ մը որ շահու եւ փառքի լաւագոյն միջոցներէն մէկն է: Ահաւասիկ այս հասկացողութիւնն է որ կ'ապականէ եւ կ'աղաւաղէ հոգեւոր կոչումի հասկացողութիւնը՝ որ միայն կ'արտայայտէ՝ անշահախնդրութիւն, նուիրում եւ ծառայութեան ոգի:

Եկեղեցոյ պաշտօնէութեան նկատմամբ ժողովրդային ըմբռնումը փոխելու համար նախ անհրաժեշտ է փոխել թեկնածուներուն հոգեբանութիւնը Եկեղեցոյ նուիրումի եւ սպասաւորութեան մասին, ու ապա ինքնաբերաբար պիտի փոխուի նաեւ ժողովրդային ըմբռնումը Եկեղեցոյ պաշտօնէութեան մասին:

Կասկած չկայ մեր մտքին մէջ, որ անցեալի հալածանքները, տեղահանութիւնները, գաղթականական կեանքը, վերջին յիսունամեակի քաղաքացիական պատերազմները Միջին Արեւելեան երկիրներու մէջ, նոր գաղթականութիւնը դէպի Արեւմտեան աշխարհներ, բերին իրենց կազմալուծիչ ազդեցութիւնները հայ ժողովուրդի կեանքին վրայ:

Ազգային կեանքի մէջ յառաջ եկած այս փոփոխութիւններու առջեւ պէտք է կանգ առնել եւ լրջօրէն մտածել հայ ժողովուրդի ընկերային եւ հասարակական կեանքի մասին, որ հետզհետէ տարբեր գաղթավայրերու մէջ կամայ թէ ակամայ պիտի ենթարկուի այնպիսի խորթ ազդեցութիւններու, որ հայը պիտի հեռացնէ իր հայրերու հաւատքէն:

Ահաւասիկ այս պայմաններուն մէջ միայն Հայ Եկեղեցին է, որ իր նուիրեալ եկեղեցականութեամբ պիտի կարենայ հայր հայ պահել, հասնելով անոր ցաւերուն եւ կարիքներուն:

ՈՍԿԱՆ ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ Շար. Է.

Յունուար, 2014

Խառնիճադանճ՝ Խօսակցական Լեզուին Մէջ Ահագանգային Արձագանգ

Պարոյր Աղպաշեան,

Պէրոյթ, 23 Յունուար 2014

Վերնագիրը տարօրինակ թող չթուի, որովհետեւ խօսքը կը վերաբերի մեր գրական լեզուներուն՝ Արեւմտահայերէնին եւ Արեւելահայերէնին, բայց, այս պարագային, ոչ իրենց առանձին շերտաւորումներով կամ հատուածներով, այլ... "միաւորուած" տարբերակներով:

Արեւելահայր կը փորձէ Արեւմտահայերէն խօսիլ (եւ կ'ըսէի՝ կապկել), բայց ՉԻ ՅԱԶՈՂԻԲ, ոչ միայն լեզուաճական առումով, այլեւ՝ առողանութեամբ, շէշտադրութեամբ, կշռութաւորութեամբ, նոյնիսկ՝ մտածողութեամբ ու հոգեբանութեամբ:

Արեւմտահայր, իր հերթին, կը փորձէ Արեւելահայերէն խօսիլ (եւ կ'ըսէի՝ դարձեալ կապկել), բայց ԿՐ ՁԱԽՈՂԻ, ոչ միայն իր անգիտութեան պատճառով, այլեւ՝ զուր ճիգեր թափելով ճիշդ արտայայտուելու կամ "յարմարուելու" անոր նրբութիւններուն, բայց միշտ, անբնական եղանակաւորումներով:

Արդի՞նքը այս արուեստական փորձութիւններուն.

Լեզուախօսական կատարեալ խառնիճադանճ մը, ուր Արեւմտահայերէնն ու Արեւելահայերէնը, հաւասարապէ՛ս, թիրախ են անգութ եւ անտեղի ոտնձգութիւններու, աղաւաղելով անոնց արտայայտման կամ արտաբերման նրբերանգներն ու իւրայատկութիւնները:

Շատեր կրնան բարեմտօրէն (կամ միամտօրէն) մտածել, թէ ի՞նչ կայ ասոր մէջ, այնքան ատեն որ երկու գրական լեզուներուն միջեւ "մերձեցում" կը կատարուի, "նոյնացում"ի կը դիմուի, գիտակցաբար թէ ոչ, չէ՞ որ զանոնք միացնելը կամ միաձուլելը ազգային պահանջատիրութիւն մըն է, թէկուզեւ հեռանկարային զարգացումներով, աստիճանական հոլովոյթներով ու ժամանակային հանգրուաններով:

Բայց, կարելի՞ է այդպիսի մակերեսայնութեամբ, նոյնիսկ թեթևսոյլիկութեամբ վերաբերուիլ մեր Ոսկեղնիկին հետ, որ դառն ճակատագիրի բերումով, ունեցած է երկլեզու ճիւղաւորում, միալեզու բովանդակութեամբ, բայց, տարաբնոյթ ձեւաւորումներով:

Մենք տակաւին կ'ապրինք մղձաւանջը Մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան, որ 1922ին, պետական դեկրետով, եղծանուեցաւ ու բռնաբարուեցաւ, մինչեւ օրս անոր վերասրբագրումը եւ վերականգնումը ձգելով երազատեսային խաբկանքներու յորձանուտին մէջ:

Ներկայիս, երբ հայրենիքը անկախացած է, բայց հայրենաթողներուն քանակը հասած է վտանգաւոր սահմաններու, իսկ սփիւռքահայութիւնը կը դիմագրաւէ անկանխատեսելի մարտահրաւերներ, գաղութային իրավիճակները ձեւափոխուելու պարտադրութիւններու առջեւ կը գտնուին, հայկական երկնակամարին վրայ, Հայաստան թէ Սփիւռք, կը սաւառնին բազմաթիւ... մահացնող մահացուներ, որոնց մէջ, առաջին հերթին, Հայոց լեզուն, իր տարբերակներով:

Այո՛, իր տարբերակներով, առաւել կամ նուազ աւերներով:

Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն՝ Հայոց մայրենին է, բայց, իշխանութիւնը եւ անոր ենթակայ համապատասխան կողմեր, ո՞րքանով նախանձախնդիր, աչալուրջ ու հետեւողական են հայերէնը պահելու իր անադարտութեան, ճշդախօսութեան եւ անհպելիութեան մակարդակներուն վրայ, երբ մամուլը, հեռատեսիլի կայանները, լրատուամիջոցները եւ հասարակութիւնը, մեծաւ մասամբ, կը դաւաճանէ անոր նուիրականութիւններուն:

Սփիւռքը, որ կ'ապրի Արեւմտահայերէնը կորսնցնելու սպառնալիքին տակ, արդեօք պիտի կարենա՞յ շրջանցել յամեցող վտանգները, երբ դպրոց, մշակոյթ, մամուլ, եւայլն, սկսած են կորսնցնել իրենց հարազատութիւնները, անձնատուր ըլլալով անորոշութիւններու հետզհետէ ալեկոծուող ալիքներուն:

Այսօր, երբ ուշացած (ու խիստ ուշացած), Արեւմտահայ լեզուի պաշտպանութեան մասին կը խօսուի, ինքնին հարց չէ՞ թէ ատիկա ինչպէս պիտի կարգադրուի, այնքան ատեն որ՝ իւրաքանչիւր ազգային կառոյցէ ներս կայ զգալի բացակայութիւն մը մաքուր ու ճշգրիտ լեզուախօսներու, լեզուագիտակներու կամ լեզուավարժներու (անշուշտ, մեր ակնարկութիւնը կ'երթայ գրական Արեւմտահայերէնին):

Այնուամենայնիւ, այդ աշխատանքը կը տարուի, սակայն, ի՞նչ կարողականութեամբ, հասողութեամբ եւ արդիւնաւետութեամբ, կը մնայ խոշո՛ր հարցական մը, ի դէմս Արեւմտահայերէնի քառասմբակ նահանջին:

Այս ազգային-լեզուական տագնապին վրայ, վերջերս նոր աղէտ մը եւս սկսած է ձեւաւորուիլ, որ կը կոչուի.

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ-ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ

ԽԱՌՆԻՃԱՂԱՆՃ

Ո՞ւր կարելի է (չ)հանդիպիլ այս այլանդակութեան՝

- Լոս Անճելըսի արշակաւանի՞ն մէջ
- Միջին Արեւելքի քառսի՞ն մէջ
- Այլ հայագաղութներու խառնափնթորի՞ն մէջ
- Հայաստանի խաչմերուկներո՞ւն վրայ
- Անպաշտօն կամ պաշտօնական խօսակցութիւններո՞ւ առիթով:

Ցաւալի է, որ սկսած է դրսևորուիլ ծանծաղամիտ հայերէն մը, որ ո՛չ մեր գոյգ գրական լեզուներուն կը ծառայէ, ո՛չ ալ միացեալ հայերէնի մը հաւանական գոյացումին:

Հայաստանի լսատեսողական միջոցները, իրենց զրոյցներուն կամ հանդիպումներուն ընթացքին, երբ սփիւռքահայ հիւրեր կ'ընդունին, այս վերջինները, որոնց մեծ մասը Արեւմտահայերէնին իսկ տիրացած չէ, երբեմն գիտակցաբար, երբեմն անգիտակցաբար, ուղղակի կը բարբառեն արեւմտահայերէնախառն արեւելահայերէնով կամ արեւելահայերէնախառն արեւմտահայերէնով:

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն ասոնք, կամ ի՞նչ կ'ապացուցուի այս անհեթեթութեամբ. այս կամ այն հատուածը կը շահի, թէ՞ երկուքին... միացումը, մինչ, խորքին մէջ, Ոսկեղնիկն է որ կը խոցոտուի ու կը խողխողուի, նորութային-անկումային կարգավիճակով:

Աւելի ահաւորը, սփիւռքահայ մտաւորականը (իմա՝ Հայաստանի Գրողներու Միութեան լիիրա՛ւ անդամը), երբ Հայաստանի մէջ կը խօսի այսպիսի ՎԻՐԱԻՈՐ հայերէնով, ալ պետք է պատկերացնել, թէ ո՛ւր հասած ենք եւ ո՛ւր հասցուցած մեր բիւրեղեայ հայերէնը:

(Ի դէպ, Երեւանի Պետական Համալսարանի մեր ուսանողական տարիներուն (գէթ անձս), քանի մը անգամ "դիտողութիւն" ստացած եմ դասախօսներէս, թէ ինչո՞ւ Արեւմտահայերէնով կ'արտայայտուիմ, թէեւ նոյնքան ալ սկսած էինք տիրապետել Արեւելահայերէնին եւ զայն խօսած ու գործած եմ (ու կը գործածեմ) հոն՝ ուր պետք է):

Հետեւաբար, եթէ կայ նախանձախնդրութիւն, Արեւմտահայերէնը գործածելու, իւրացնելու ու պահպանելու, ինչո՞ւ ցուցամոլիկութիւն կը կատարուի, ինչո՞ւ ոտնձգութիւն կ'արձանագրուի, ինչո՞ւ ապաշնորհութիւն կը ցուցաբերուի, ինչո՞ւ ապիկարութեան կը դիմուի:

Այս բոլորէն աւելի եւ հիմնական, ո՛վ առաջքը պիտի առնէ այս թաւալքին եւ ի՛նչ կտրականութեամբ, ի տես մեր լեզուին նկատմամբ ցուցաբերուած բազմաբնոյթ ու բազմազլուխ, աժան ու անսանձ ասպատակութիւններուն:

Վերջին հաշուով, Արեւելահայերէնը իր տեղը ունի որպէս պետական լեզու, իսկ Արեւմտահայերէնը իր տեղը՝ որպէս արեւմտահայութեան խօսակցամիջոց, երկուքը զիրար չեն հակասեր, ոչ ալ կը հակադրեն, սակայն, զանոնք կարելի չէ գործածել այնպիսի

ձախաւերութեամբ, խաչաձեւութեամբ ու զիկզակութեամբ, որոնց ականջալուր կ'ըլլանք ժողովրդային թէ մտատրական շրջանակներէ ներս:

ԽՈՂԻ ԱԿՆԹԱՐԹՆԵՐ

ՄԻՐԵԼԻ ԸՆԹԵՐՑՈՂ,

Խոհի կամ խոհ-ապրումի ակնթարթները՝ այս, գորս կը միտիմ ներկայացնել այսուհետեւ փունջ առ փունջ՝ ԱԶԱՏ ԽՕՍՔ-ի իւրաքանչիւր համարին մէջ, թերեւս զարմացնեն քեզ, քանզի անոնք չեն տեղադրուի ընթացիկ գրական սեռերու կադապարին մէջ... Արդարեւ, անոնք գրի առնուած են տուեալ պահի թելադրանքով եւ հրապարակուած են աստենին ընկերային ցանցի էջերուն վրայ: Անոնք գրուած են անմիջական անկեղծութեամբ, ընթերցողին հետ կիսելու համար պահին առթած ապրումներն ու մտորումները, սիրտէ-սիրտ եւ հոգիէ-հոգի փոխանցուող խոստովանութեան մը հանգոյն...

Անոնց յարուցած հետաքրքրութիւնը, սակայն, ընթերցողին մօտ՝ պատճառ դարձաւ, որ մտածեմ զանոնք հրատարակել ԱԶԱՏ ԽՕՍՔ-ի մէջ ալ, այն յոյսով որ անոնց ընթերցումը քու մէջդ ալ թերեւս արթնցնէ որոշ հետաքրքրութիւն, դառնայ մտածման գրգիռ, զգացումի թէ յոյզի թրթիռ...

Այս խոհ-ապրումները կ'ընդգրկեն ամէնէն տարբեր ու այլաբնոյթ նիւթեր՝ ազգային-հասարակական-բարոյական, կամ բնութեան ու տիեզերքին հետ առնչուող թեմաներ, որոնք կապ ունին մեր մարդկային առօրեայ կեանքին հետ... ԱԶԱՏ ԽՕՍՔ-ի այս թիւով, կը ներկայացնեմ «ԽՈՂԻ ԱԿՆԹԱՐԹՆԵՐ» խորագրին տակ տարբեր գրառումներ, որոնք ծնունդն են տուեալ պահին ինծի այցելած պատահական խոհերու....:

Լիովին բաւարարուած պիտի զգայի, եթէ այս՝ ծաւալով փոքր, բայց խիտ ու խոր գրութիւնները արժանանային ուշադրութեանդ, մատչէին սրտիդ, հետաքրքրութիւն արթնցնէին հայ խօսք ու գիրին, հայ Բառ ու Բանին նկատմամբ....

ԲԱՐԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ:

Գարնան շունչը կը թեւածէ օդին մէջ... Երկարող ցերեկին եւ տակաւ շատցող արեւալոյսին հետ, բնութիւնը կամաց-կամաց կը զարթնու իր ձմեռնաքունէն... Եւ շուտով իր ընդերքին մէջ

ամբարուած աւիշն ու կենսոյժը յորդառատ պիտի խուժեն ամենուր, բնութեան տարրերուն մէջ, դառնան ծիլ ու ծաղիկ, բողբոջ ու տերեւ... Նման ԶԱԹՕՆՔԻՆ է ծարաւ մարդկային հոգին եւս, որ ա՛լ յոգնած ձմրան օրերու մելամաղձիկ տրամադրութենէն, կ'ուզէ սաւառնիլ վեր առօրեայ ճղճիմ հոգերէն եւ

մանրութիւններն, ընդգրկել լայնատարած հորիզոններ, նոր կեանքով նորոգուիլ, նոր խոհապարտմաներով վերընձիւղիլ, նորոգ ոգիով վերածնիլ...Տիեզերքը համակ կարծէք վերագարթօնքի ՕՐԷՆՔՈՎ է կենսալիր:

Արեւը կը շողայ պայծառ կապ՛ոյտ-կապո՛յտ երկնքին վրայ...Եւ այնպէս կը թուի որ պայծառաշող պիտի ընթանայ օրն ու կեանքն առհասարակ...Բայց գալու են ամպերը, ծուէն առ ծուէն եւ անխուսափելիօրէն, բնութեան իսկ օրէնքով...Այդպէս չէ՞ նաեւ մարդկային կեանքը...Մեր ուրախ պահերուն, մեր տրամադրութիւնը կենսաշող է, աշխարհը համակ կարծէք մեր տունն է...բայց տակաւ այդ տրամադրութիւնը կը պղտորի ամպ-թախիծի ծուէններով, որոնք անխուսափելիօրէն կու գան չեսգիտեր ուրկէ...: Բայց մէկ կաթիլ ուրախութեան համար ալ կը թուի թէ կ'արժէ ապրիլ այս կեանք-առեղծուածը, ինչպէս որ շող մը ճառագայթը կրնայ լուսաւորել աշխարհն ու կեանքը....

Մարդկային հոգին չի սիրեր սահմանափակութիւն, չափուած-ձեւուածութիւն...Ան կ'ուզէ սաւառնիլ դէպի ազատ հորիզոններ, ճախրել անհունին մէջ, չպարագծուիլ, չկաղապարուիլ...Հոգիի այս թռիչքով չէ՞, որ պայմանաւորուած է ամէն արուեստի իրաւ ստեղծագործութիւն...որուն մէջ մարդ էակը կը փնտռէ կարծէք անսահման Անյայտէն եկող Հրաշք մը նաեւ, անվերձանելի խորհուրդ մը.... Մարդկային հոգին տիեզերքի անսահմանութիւնը ունի, ըլլալով անոր մէկ մանրակերտը....

Չեմ սիրեր «փոխադարձ բարիք» հասկացութիւնը, քանզի ճշմարիտ բարիքը կը կատարուի առանց որեւէ ակնկալութեան...Բարիքը առեւտուր չէ երբեք, անիկա կը մատուցուի սրտաբուխ կերպով, անսակարկ ու անպայմանական, որպէս հոգեւունէր արարք...Այնպէս ինչպէս պտղատու ծառը կը պարգեւէ իր պտուղները ամէնուն, մեղուն՝ իր մեղրը, կամ արեւը՝ իր լոյսը, բնականօրէն ու անհաշուէնկատ, նոյնպէս ալ մարդ էակը բարին կը գործէ անսալով գերազանցօրէն իր ներքին ձայնին, անշուշտ եթէ չէ եղծանուած իր բնութիւնը, չէ այլասերուած իր հոգին...Բարին զգալը, բարին մտածելը եւ բարին գործելը վստահաբար մեծագոյն յաղթանակն են ՉԱՐԻՆ ընդդէմ եւ մարդ էակին բուն առաքելութիւնը....

Եթէ կարենաս յաղթահարել վախը, որ թաքուն թէ անթաքոյց կ'ապրի մէջդ, յայնժամ կրնաս նուաճել ազատութիւնդ...Վախը՝ կորսնցնելու պաշտօն, դիրք, դրամ եւ ընկերներ...Վախը՝ մինակ մնալու, հանգիստդ կորսնցնելու, գրկանքներ ապրելու...Վախը՝ մահէն մանաւանդ...Եւ այսպէս շարունակ: Քանզի ՎԱԽՆ է՝ որոշ թէ անորոշ, որ կը բռնանայ ազատութեանդ վրայ եւ կը ստրկացնէ քեզ...Շատ քիչեր կրնան ավախօրէն խօսիլ ճշմարտութիւնը, պաշտպանել արդարութիւնը, կանգնիլ անիրաւուածին, անարդարուածին, տկարին կողքին, պայքարիլ յանուն մարդկային, ազգային

արժանաւորութեան, դէմ ելլել զօրաւորին յանուն հասարակական կամ հաւաքական շահին, բարձր բռնել ճակատը եւ չսողալ յանուն նեղ-անձնական գժուձ հաշիւի...Անվախ ըլլալը մարդ էակին գերագոյն ազատութիւնն ու արժանաւորութիւնն է...

Գործելակերպի անպտուղ ոլորապտոյտէն դուրս գալու համար, պիտի ունենալ յանդգնութիւն, նորը ստեղծելու տեսիլք, յանձնառութեան ոգի, աշխատանքի կամք...Շատ-շատեր կը նախընտրեն ապարդիւն սովորութեան մը կառչիլ, իրենց հանգիստը չխռովել, ծոյլ հանգիստը...քանզի նորը ստեղծելը կը պահանջէ ստեղծագործական միտք, անկոտրում ջանք ու կորով, մաքառելու եւ պայքարելու ոգի....Սովորամոլութեան ոլորապտոյտը կոչենք սա, թէ՛ սովորամոլութեան բռնակալութիւնը...Մեր հաւաքական կեանքը լի է նման անպտուղ գործելակերպի սովորամոլութիւններով....

Բուն Իրականութիւնը եւ Պատրանքը Իրականութեան...Բուն իրականութիւնը այնքա՛ն քօղարկուած է ներկայ աշխարհիս մէջ, ուր լրատուական քարոզամեքենան, աղմկարար գովազդը եւ այլ գործօններ օրն ի բուն «կը լուան» մեր ուղեղները իրենց աղմկարար սուտ ու կեղծիքով, յաւակնելով ներկայացնել Իրականութիւնը....Քիչեր կը թափանցեն սուտի ու կեղծիքի կամ հրամցուած «իրականութեան» շերտերէն ներս, որոնելու եւ գտնելու համար բուն Իրականութիւնը՝ հաստ թաղիքի տակ զգուշօրէն թաքնուած... Ուղեղները լուալու, ազատ միտքը կաշկանդելու միտուած միջոցները այնքա՛ն են կատարելագործուած, որ շատ դիւրին է խաբուիլ, տարուիլ եւ մրափել անոնց «օրօր»ներով, հասու չդառնալ բուն Իրականութեան: Այսպէս է որ կը ստեղծուի պատրանքը՝ մարդկային իրաւունքներու, արդարութեան, ազատութեան հետամտումին....Մինչդեռ՝ ներկայ ժամանակներու սպառողական «քաղաքակրթութիւնը» կը ստեղծէ էապէս անազատ մարդը, որ ստրուկն է դարձած շուկայիկ հոգեբանութեան եւ մտածելակերպին, բարեկեցութեան անյազ մոլուցքին, նիւթապաշտութեան եւ ընչաքաղցութեան...մակերեսայինին եւ ձեւականին....Քաղաքակրթութիւն՝ որ տակաւ կը մեռցնէ հոգեւոր տարածքը մարդուն եւ կ'ապրանքայնացնէ ամէն բան....

Շուկայական համատարած մտայնութեան արշաւին մէջ, ամէն ինչ կը թուի թէ իր նիւթական արժէքն ունի, ամէն ինչ ԱՊԲԱՆՔ է, ամէն ինչ ԾԱԽՈՒ Է....Այս մտայնութիւնը որքա՛ն աւեր կը գործէ ի մասնաւորի՝ դար ու դարեր, հոգեւոր արժէքներով ապրող ու սնանող մեր ժողովուրդին: Ինչպէ՛ս կարելի է, օրինակ, հայ դպրոցը, հայեցի կրթութիւնը արժեւորել ձեռքբերուած նիւթական շահով, Հայ Մշակոյթի գանձերը նիւթականացնել, մեր ձեռագիր մատեանները շուկայի ապրանքի վերածել, եւ այսպէս շարունակ: Ժողովուրդ մը կրնա՞յ ապրիլ առանց իր Սրբութիւններուն, որոնք անսակարկելի արժէքներ են, իր Ինքնութիւնն ու Էութիւնն են....Շուկայացնելով եւ փոշիացնելով իր հոգեւոր արժէքներն ու սրբութիւնները, ազգ մը հաստատապէս կորստեան կը դատապարտէ ինքզինք....

Անկեղծ խօսքը անբացատրելի ոյժ ունի հասնելու սրտիդ, զայն վարակելու իր ճշմարտութեամբ, զգացումի ջերմութիւն հաղորդելու անոր, ներշնչելու քեզ յոյս ու հաւատք, ոգորումի կամք, մարդկայնացնելու քեզ, վեհացնելու....Մինչդեռ սուտ ու կեղծ խօսքը, որքան ալ շպարուած ըլլայ ան փայլով խաբեպատիր, կը խրտչեցնէ քեզ, նոյնիսկ նողկանք պատճառելու չափ....Միրտը անպայմանօրէն կը զգայ սուտն ու կեղծը, ինչպէս եւ ճշմարիտն ու անկեղծը, եթէ չէ հիւանդացած ան....Թերեւս սա է պատճառը, որ անկեղծ գրոյց մը բարեկամի թէ ծանօթ-անծանօթի հետ կը լեցնէ հոգիդ, կ'իմաստաւորէ պահդ, կը հարստացնէ ներաշխարհդ....Միւս կողմէ, որեւէ կեղծ խօսք անջրպետ մը կը ստեղծէ հոգիներուն միջեւ, օտարացում եւ խորթացում կը պատճառէ....Անկեղծ խօսքը բխումը չ'է մաքուր հոգիին:

Անարդարութեան դէմ ամենէն բուռն կ'ընդվզին երախաները, չեն հանդուրժեր զայն, քանզի տակաւին անոնց հոգիները չեն այլասերուած ամենօրեայ տարաբնոյթ ուղեղալուացումներէն, չեն փչացած՝ «քաղաքակրթութեան» ամենօրեայ գովազդուող կեղծ արժէքներէն, բիրտ երեւոյթներէն....Անոնք տակաւին գաղափարապաշտ են, իտէպիստ, մաքուր ու անեղծ, աշխարհը արդար կ'ուզեն տեսնել: Տարիներու թաւալքին հետ, դժբախտաբար, շատ-շատեր կը կորսնցնեն ընդվզումի այդ ոգին, կը համակերպին անարդարութեանց, զանոնք նոյնիսկ սովորական նկատելով....Եւ տակաւ կը դառնան անտարբեր, բթացնելով իրենց զգացումներն ալ....Աշխարհին պիտի նայիլ մանկան մաքուր աչքերով....

Եթէ պատրաստ չես զոհողութեան, զրկանքի, տառապանքի, անդուլ անձնուէր աշխատանքի, յայնժամ կը համակերպիս տիրող ամէն տեսակի անարդարութեանց եւ անմարդկայնութեանց....Աշխարհն ու հայրենիքը էապէս բարեփոխելը իր զինը ունի, զոր շատ քիչեր պատրաստ կ'ըլլան վճարելու, քանզի մարդը այնքան է ստրկացած իր հանգիստին, իր բարօրութեան, իր ներկայ կացութեանին ու ապրելակերպին, որ չուզեր խռովել իր հանգիստը՝ յանուն վերացական վեհ գաղափարներու....նախընտրելով ապրիլ իր ստրկական վիճակով եւ միայն զանգատիլ այդ մասին ժամանակ առ ժամանակ...ինչ-որ պառաւներու յատուկ բամբասանք կը յիշեցնէ եւ ուրիշ ոչինչ....

Ամենէն առաքինի մարդն անգամ չի կրնար չունենալ փորձութեան պահեր եւ նոյնիսկ չմոլորուիլ....սա մարդկային էութիւնն է, եւ անսխալական մարդ չկայ: Կարելորը՝ սայթաքելէ եւ մոլորուելէ ետք, դարձեալ եւ դարձեալ ճիշդ ճանապարհը գտնելն է, անկեղծ ինքնախոստովանութեան եւ զոջումի ցաւոտ բայց անհրաժեշտ հանգրուանը անցնելէ ետք....կրկին ու կրկին անգամ՝ խոնարհաբար, այլէ պատասխանատուութեամբ, հոգեկան վերադարձն է, որպէս նոր սկիզբ, նոր զարթօնք....Ազատ կամքը իր զինը ունի, որ սխալուելու հնարաւորութիւնն է....Եւ սխալը ընդունելով՝ մարդ էակը կրնայ յաղթահարել պահ առ պահ

իր մարդկային տկարութիւնները եւ բարձրանալ՝ դէպի կատարելութիւն ձգտող սանդուխն ի վեր, առանց երբէ՛ք հասնելու անոր գագաթին.....

Ամբողջ մարդկային պատմութեան փիլիսոփայութիւնը կարելի պիտի ըլլար սապէս սահմանել՝ Մարդկային անպարտելի ՈԳԻՒՆ յաղթանակը ընդդէմ ժամանակին....Այո, անպարտելի է մարդկային ոգին, եթէ չէ եղծանուած ան հոգեկան հիւանդութեամբ, թէ այլապէս: Վկայ՝ մեր ժողովուրդի պատմութիւնը: Հազար ու մէկ տառապանքի, զրկանքի, ցաւի ու վիշտի խորխորատներէն անցած, եւ ի հեճուկս անոնց, ան մաքառեր ու պայքարեր է անվիատ, վառ է պահեր իր ստեղծագործական ոգին, որով ան հրաշակերտեր է մեր մշակոյթի գանձերը՝

գիր-գրականութիւն, երգ-երաժշտութիւն, նկարչութիւն, ճարտարապետութիւն, որոնք հայ հոգիի ամէնէն հարազատ արտայայտութիւնն են, մեր հաւաքական ինքնութիւնը, մեր իւրայատուկ բոյրն ու թոյրը՝ աշխարհի մշակոյթներու անդաստանին մէջ....ՈԳԻՈՎ ենք յաղթահարեր ճակատագրի հարուածները, ՈԳԻՈՎ ենք կերտեր մեր յաղթանակները, մեր սխրագործութիւնները՝ պատերազմի դաշտին վրայ, թէ ամէնօրեայ տքնաջան աշխատանքի մէջ....ՈԳԻՆ ՀԱՅԿԵԱՆ Վառ կը մնայ տակաւին՝ հակառակ եւ ի հեճուկս ներկայ աշխարհի սադրանքներուն, որոնք բիրտ ձեւեր հագած, կը սպառնան ջնջել ազգ ու մշակոյթաշխարհը դարձնել նոյնանման մի գանգուած, ռոպոթացած, հեշտօրէն կառավարելի....ՈԳԻՆ չի յանձնուիր երբեք, եթէ արթուն է ան....Անիկա կը մնայ էապէս անպարտելի, տիեզերքի բարձրագոյն օրէնքով իսկ հաստատագրուած

ՀԱՆԱՊԱԶՕՐԵԱՅ ՀԱՅԻ ՆՄԱՆ, մեզի պէտք է այսօր ոգիի՛, գիտակցութեա՛ն յեղափոխութիւն...Մեր ոգին կարծէք ծանր քունի մէջ է, ժամանակի բեռնն տակ կքած, անտարբեր դարձած, յուսալքուած....Մեր ոգին տակաւին նիթապաշտ աշխարհի խաւ-խաւ ժանգ կապած ծանր շերտին տակ է, ինքն իրմէ կարծէք խորթացածԱզատութեան անունով խօսող, բայց էապէս մարդկային հոգին ստրկացնող, սպառողական քաղաքակրթութեան շահախնդիր ու շահամոլ մոլուցքին է տակաւ անձնատուր....եւ դեռ օտարամոլութեան հայակուլ հոսանքին դէմ է կանգնած շուարուն ու մոլոր....Հայ հոգին ու ոգին, հայ գիտակցութիւնը էական կարիքը ունին հայ բնիկ մշակոյթին, հայ հոգեւոր-բարոյական արժէքներէն ներարկուող կենսայորդ աւիշին, ամրանալու, բարձրանալու, խոյանալու համար, աշտարակուելու

....ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԵԼՈՒ համար....

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Յունուար-փետրուար 2014

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ՝

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ՝

«ՎԱՆ-ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ» ՀԱՏՈՐԸ,

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԼԵԻՈՆԵԱՆ

ԽՄԲԱԳԻՐ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ Հ. ՔԱՍՈՒՆԻ

ՊԷՅՐՈՒԹ 2013